

În mod îndreptățit, cu ocazia lansării volumului, autorul afirma că dezbateră contemporană asupra problemății Shoah-ului în România este mult mai puțin intensă ca cea din Ungaria și Polonia, chiar și în raport cu cea din Ucraina, dar mai avansată decât în Republica Moldova unde practic nu există niciun interes sesizabil pentru “problema evreiască” (nici politic, nici cultural, nici turistic, lipsind publicațiile, documentele oficiale, înregistrările și chiar minimele informații despre temă).

În pofida dimensiunilor reduse și a limbajului accesibil, de popularizare, volumul etalează o înaltă ținută științifică, bazându-se pe o bibliografie solidă, diversă și actualizată, din care sunt destul de des invocate/citate atât lucrările “clasice” ale celor mai reuțați specialiști în domeniu străini și români, cât și textele unor istorici mai tineri și/sau mai puțin cunoscuți, precum și opiniile unor scriitori ori jurnaliști contemporani renumiți (Mihail Sebastian, Norman Manea, Edgar Hilsenrath, Imre Kertész, Ruth Ellen Gruber, William Totok, Mircea Cărtărescu, Cristian Tudor Popescu).

Calitatea hârtiei, a copertei legate, a tiparului și a reproducerilor fotografice este ireproșabilă, volumul fiind publicat sub egida Institutului Cultural Român – detaliu important având în vedere atât subiectul cărții, cât și pregătirea profesională a autorului, un tânăr diplomat elvețian, licențiat în istorie și doctor în politologie, care între anii 2007 și 2010 a lucrat la Ambasada Elveției din București.

În concluzie, lucrarea reușește să își atingă scopurile principale: de stavilă în calea uitării lecțiilor istoriei, de stopare a neglijării prețiosului patrimoniu cultural-artistic iudaic (din zona de nord-vest a României, în special) și de sprijinire a conservării memoriei culturale și istorice a unei minorități etnice și religioase aflată în pragul dispariției în țara noastră (mai puțin de 10.000 de cetățeni).

Gabriel Catalan

Corneliu Crăciun, *Etnicii germani în România anilor 1944-1947*, Oradea, Editura Primus, 2010, 340 pp.

Lucrarea constituie un volum de 345 de documente care provin exclusiv din fonduri administrate de SJAN Bihor, mai precis: Legiunea de Jandarmi Bihor, Inspectoratul de Jandarmi Oradea, Prefectura Județului Bihor, Chestura Poliției Oradea.

Deși autorul (conf. univ. dr. la Universitatea “Partium” din Oradea) susține în prefață că “cele 340 [sic!] de documente – publicate în Anexe – pot fi grupate în două categorii”, problemele generale privind minoritatea germană din România anilor 1944-1947 sunt reflectate doar în câteva documente emise de autoritățile centrale din București (ordine circulare, de obicei), majoritatea fiind, totuși, texte referitoare la evenimente și persoane locale sau regionale (Crișana și județele învecinate), care au, desigur, legătură cu contextul social-politic și economic general, dar care nu reprezintă documente de primă importanță pentru studierea chestiunii. În același timp, după cum singur afirmă autorul, lucrarea “nu este o carte documentară de istorie a etnicilor germani dintr-o zonă geografică determinată” (p. 54).

Încercând să dea cărții sale o anumită consistență și mai multă logică, în condițiile în care documentele nu au fost grupate tematic, în funcție de conținutul lor, ci strict cronologic, deși varietatea și calitatea lor ar fi impus, autorul se străduiește la începutul cărții (primele aproximativ 50 de pagini) să realizeze scurte prezentări ale principalelor

probleme și/sau momente care au marcat destinul etnicilor germani din România acelor ani, evenimente și aspecte care sunt mai mult sau mai puțin reflectate în documentele publicate, însă în orice caz destul de greu de identificat în lunga listă a documentelor.

Sunt trecute în revistă următoarele probleme: situația populației germane în zilele imediat următoare puciului anti-antonescian (24-31 august 1944), schimbările petrecute la conducerea comunității germane din România, lichidarea Grupului Etnic German și sfârșitul tragic al unor lideri (Hans Otto Roth, Rudolf Brandsch), deteriorarea stării de spirit a membrilor acestei minorități și tentativele disperate de a scăpa de represaliile comuniștilor, persecuțiile, intimidările, abuzurile, confiscările de proprietăți (prin jafuri sau prin reforma agrară din martie 1945), internările, detașamentele de muncă forțată, deportările în URSS și revenirea supraviețuitorilor în România (treptat, între 1945 și 1949).

Documentele sunt de diferite genuri: ordine, circulare, dispoziții, adrese, precizări, cereri, note, instrucțiuni, rapoarte, decizii, memorii, informații din ziare, liste și tabele nominale, situații numerice/statistice, denunțuri, constatări, comunicate, procese verbale, referate, informări, răspunsuri, declarații, fișe personale ale unor internați etc.

Sunt expuse aspecte privind discriminarea cetățenilor români etnici germani mai ales prin legislația privind exproprierea (tratamentul diferit aplicat absenteiștilor germani față de cei maghiari), restricțiile de circulație (din nou, cele două minorități principale din România aveau statut diferențiat, tot în defavoarea germanilor), condamnarea așa-zisilor criminali de război, abuzurile unor reprezentanți ai autorităților locale puși pe căpătuială pe spinarea germanilor, "mobilizarea pentru muncă în Uniunea Sovietică" în ianuarie 1945 a tuturor bărbaților între 17 și 45 de ani și a femeilor între 18 și 30 de ani care nu alăptau (totuși, au fost multe cazuri de femei însărcinate deportate) de origine germană⁹, pregătirea acestor deportări de amploare (decembrie 1944), revenirea din URSS în localitățile românești anterioare unde domiciliau (cu descrierea unor situații limită, din punct de vedere uman, medical și moral, la care erau supuși oameni care cu greu scăpaseră din ghearele morții în pribegia sovietică, iar acum erau supuși la noi suferințe), calvarul din lagărele de internare și triere (cel din Oradea a funcționat ca punct de tranzit spre cele din Timișoara și Târgu-Jiu) și cel similar din detașamentele de muncă forțată (dintre cele 11 preconizate a se înființa pe lângă inspectoratele regionale de poliție și Prefectura Poliției Capitalei până la 1 august 1945, sunt menționate cele de la Roșiori de Vede-Teleorman, Drăgănești-Olt, Stana-Cluj, Timișoara, Anina-Caraș, Petroșani, Târgoviște și două la Hunedoara).

O necesară observație critică se referă la tonul antimaghiar folosit insistent de autor, care în opinia noastră exagerează prin afirmații și sugestii vecine cu șovinismul și naționalismul, transformându-i pe cei de etnie maghiară, în locul românilor neaoși, în principalii vinovați de instaurarea comunismului și profitorii ai regimului respectiv, ba chiar responsabili și profitorii ai persecuțiilor suferite de germani: în localitatea Palota (Bihor), cu populație majoritar germană, șvabii au fost marginalizați și izgoniți din proprietățile lor "ca

⁹ Cifrele totale variază între 69.000 de germani, cifră estimată de viceamiralul sovietic Bogdenko, citată de Dinu C. Giurescu în lucrarea sa, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, și preluată de la acest istoric de către autor, dar fără suficiente argumente și garanții privind exactitatea, și 72.000 de persoane, cifră avansată de Grigore Gafencu într-unul din memoriile sale redactate din partea exilaților români către Conferința de Pace de la Paris din 1946, însă cifra prevăzută inițial de sovietici era de cca. 80.000 de germani, diferența constituind-o excepțiile admise de Stalin, chipurile, la cererea guvernului Petru Groza.

urmare a necesității de rezolvare a problemei coloniștilor maghiari, stabiliți în acea așezare în urma Dictatului de la Viena” (p. 6), “măsurile de internare a supușilor germani și maghiari – îndată după 23 August 1944 – au intrat în logica războiului” (p. 9), “Un prim interes alarmant față de etnicii maghiari din România, în condițiile în care Ungaria rămăsese aliatul Germaniei și desfășura lupte, pe teritoriul țării noastre, împotriva trupelor sovietice și române, s-a convertit în forme diferite de colaborare cu aceștia, în măsura – reală – în care au fost înțeleși, acceptați și incitați în instituirea unui alt regim politic în România; colaborarea cu etnicii maghiari a fost cu atât mai funcțională, cu cât parte însemnată din structurile de conducere și din organizațiile Partidului Comunist din România era formată din elemente maghiare și maghiarizate.” (p. 9), “În a doua jumătate a anului 1945, organizațiile maghiare au oferit șanse de salvare în schimbul renunțării la naționalitatea germană și asumarea naționalității maghiare” (p. 24), “Pentru germani, declararea apartenenței la naționalitatea maghiară reprezenta o șansă de a nu mai fi expuși sau condamnați; pentru maghiari însemna creșterea numerică a ponderii lor în Transilvania, ceea ce ar fi avut ca rezultat reconsiderarea acțiunii de împărțire a acesteia la Conferința de Pace de la Paris.” (p. 24-25); “Concomitent cu ceea ce începuseră locuitorii germani să resimtă din partea autorităților de ocupație sovietică și administrative românești, în asociere cu alternativa oferită de maghiari, au avut loc și insistențe, presiuni și șantaje asupra acestora, pentru a se declara maghiari. Fenomenul de maghiarizare a germanilor a fost înregistrat în multe documente ale timpului, pentru a putea fi negat sau ignorat. Toate acestea erau făcute din convingerea că mărirea numărului de etnici maghiari – inclusiv prin încorporarea etnicilor germani – ar fi produs o altă trasare a granițelor româno-maghiare, decât cea așteptată, de data aceasta în favoarea Ungariei.” (p. 25).

Autorul nu folosește același ton acuzator atunci când amintește de cazurile (atestare documentar și ele) de românizare a numelor, de trecere la ortodoxie și de căsătorie cu etnici români, respectivele situații fiind prezentate doar ca simple forme de salvare a unor etnici germani de sub efectele politicii represive a statului român (a se vedea p. 26).

O altă critică este aceea că autorul citează doar o singură dată o altă lucrare a sa¹⁰, pe motiv că modul și criteriile de ridicare și internare a supușilor germani și epopeea lor dramatică la sfârșitul conflagrației în Europa ar reprezenta “un alt obiect al cercetării istoriografice, decât cel fixat de cartea de față” (p. 9), cu toate că este evident faptul că este vorba practic despre același subiect și chiar despre abordări similare.

Un mare neajuns al volumului este evidenta absență a corecturii, textele introductive fiind pline de greșeli de grafie, redactorul de carte (dacă a existat, cu adevărat, unul) neîndeplinindu-și menirea în mod profesionist. În schimb, calitatea hârtiei tipografice și cea a legării prin broșare sunt bune.

Textele introductive au la finalul fiecăruia dintre ele câteva referințe, care se pot corela cu titlurile din bibliografia relativ redusă de la p. 51-53, unde lucrările sunt grupate, în ordinea cronologică a publicării lor, pe următoarele categorii: sinteze, documente, mărturii, jurnale, convorbiri, studii și articole.

Înainte de anexelor, adică a documentelor, a fost introdusă o utilă notă asupra ediției (p. 54-55), care detaliază principiile și metodele folosite la publicarea documentelor (forma documentelor: cele mai multe sunt dactilografiate, unele tipărite și doar câteva

¹⁰ *Supușii germani în România anilor 1944-1947*, Oradea, 2008.

scrise de mână, fapt care a fost semnalat de autor prin utilizarea caracterelor italice, ordonarea strict cronologică a documentelor, modalitatea de indicare a datei și localității de proveniență, păstrarea grafiei originale, intervențiile minimale în text, respectarea chiar și a dispunerii secvențelor grafice în pagină, a distanțelor dintre rânduri).

De asemenea, lucrarea beneficiază și de o prefață în limba germană (p. 56-60), care corespunde doar parțial cu preambulul în limba română (p. 5-10) și care poate constitui un punct de plecare în informarea cercetătorilor străini, îndeosebi germani, asupra subiectului, în general, și a cărții, în special.

În concluzie, acest volum de documente ilustrează, în pofida multiplelor lipsuri și erori pe care le-am semnalat mai înainte, modul în care a funcționat germanofobia ca politică a statului român, teroarea la care a fost supusă minoritatea germană în România de către trupele sovietice și autoritățile civile și militare românești în acei ani, tragedia colectivă a minorității germane (care a culminat cu internarea multor zeci de mii de etnici germani în detașamente și lagăre de muncă forțată și/sau deportarea lor în URSS), membrii acesteia fiind primele victime ale regimului comunist din România, cărora, în numele urii și al răzbunării criminale staliniste, le-au fost încălcate cele mai elementare drepturi și libertăți fundamentale.

Gabriel Catalan

Liliana Corobca, *Epurarea cărților în România (1944-1964) Documente*, București, Editura Tritonic, 2010, 380 p.

Cartea Liliane Corobca este, în primul rând, o ediție de documente din fondurile Arhivelor Naționale Istorice Centrale. Este vorba de o ediție al cărei merit principal constă în sistematizarea și în restituirea de o manieră științific semnificantă a unei părți mai puțin cunoscute din istoria comunismului românesc. Dacă despre crearea Fondului Special de carte, respectiv despre listele cărților interzise cele mai importante informații se cunosc deja, grație contribuției unor istorici precum Doru Radosav, István Kiraly, Ionuț Costea, Paul Caravia, dacă despre aspecte punctuale ale funcționării cenzurii comuniste au mai scris Răduț Bâlbăie, Marian Petcu, Bogdan Ficeac, evoluția istorică a instituțiilor cenzurii în România sovietizată nu a făcut, până în prezent, obiectul unui studiu sistematic. Liliana Corobca realizează acum un astfel de studiu, atât direct, în introducerea volumului său de documente, cât și indirect, prin modul de selecție și de organizare a documentelor reproduse în carte. Astfel, istoria unei instituții precum Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor apare, la capătul lecturii Liliane Corobca, incomparabil mai inteligibilă decât au reușit să o facă autori precum Marin Radu Mocanu, al cărui pionierat este grefat semnificativ de stilul prolix și de lipsa de sistem în alegerea surselor documentare.

“Epurarea cărților în România (1944-1964). Documente” este împărțită de editoare în trei mari capitole tematic-cronologice: I. Primele măsuri privind “defascizarea”. Rolul Comisiei Aliate de Control și al cenzorilor sovietici; II. Panorama epurărilor din anii 1948-1951; III. Evoluția procesului de “purificare” a publicațiilor. Controlul Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor.

În studiul introductiv, autoarea face o interesantă și utilă paralelă între instituirea și evoluția organizatorică a instituțiilor cenzurii în URSS și impunerea modelului analog în